

Pan

Prof. Václav Klaus,

předseda správní rady Centra pro ekonomiku a politiku a prezident České republiky

zasláno prostřednictvím Kanceláře prezidenta republiky

na vědomí: Petr Hájek, mluvčí prezidenta ČR; Marek Loužek, výkonný ředitel CEP

Současně zveřejněno prostřednictvím webové stránky <http://cvrckova.blog.respekt.cz>

Vážený pane profesore, pane prezidente,

obracím se na Vás tímto otevřeným dopisem nikoli jako na státníka, ale jako na příslušníka akademického společenství, k němuž je mi rovněž ctí patřit, a především jako na moderátora semináře k 200. výročí narození Charlese Darwina, který pod názvem "Darwin a darwinismus - věda, nebo ideologie?" proběhl dne 20. dubna tohoto roku.

Seděla jsem v publiku a přiznávám, že jsem se mírně nudila – většinu řečníků znám, a tušila jsem, co od nich lze čekat. Zabývám se také biologií dost dlouho na to, abych nebyla překvapena, že už nějakých sto let evoluční biologie *není* darwinismus, ač se jistě k svému otci zakladateli hlásí. Možná proto, že přírodovědci si na –ismy obecně moc nepotrpí, a ponechávají je ideologům. Asi naposled se v našich krajích o darwinismu hojně mluvilo v době, kdy se dělil na zlý imperialistický "sociální" a hodný "sovětský tvůrčí". My biologové se posledních sto let zabýváme hlavně otázkou, nakolik současná (na Darwina navazující) teorie evoluce dokáže vysvětlit (tedy: konzistentním vyprávěním podložit, a v lepším případě dokonce predikovat) pozorované podobnosti mezi organismy či šíření některých vlastností jedinců a způsobů chování v populacích, popřípadě co je nutno s teorií udělat, aby to dokázala. Jedním z takových větších zásahů bylo třeba začlenění genetiky.

Předpokládám, že ve Vašem oboru by tomu mohlo být podobně: čím by se ekonomové zabývali, kdyby už měli jednu provždy hotovou teorii všeho? Po zážitku z minulého pondělka si proto snad dokážu představit, jak by se asi cítili nic netušící ekonomové dejme tomu na semináři v CEPu o teoretických modelech světové ekonomické krize, kdyby poslední ze zvaných řečníků, mimochodem profesí zcela mimo obor, vystoupil s kategorickým tvrzením, že za krizi může spiknutí těch, kdo brání lidstvu nahlédnout známou pravdu, že všechno zlo 20. století způsobili Židé. To se (snad) dosud nestalo; stalo se "pouze" to, že v návaznosti na vystoupení čtyř přírodovědců reprezentujících široké názorové spektrum v rámci vědecké komunity vystoupil poslední ze zvaných řečníků, pan Petr Hájek, profesí spisovatel, novinář a tiskový mluvčí, s kategorickým tvrzením, že za všechno zlo 20. století může spiknutí těch, kdo prosazují bludné učení, že člověk pochází z opice. Své vystoupení přitom podkládá především vyznáním víry (což však není argument přípustný ve faktické odborné debatě), a dále agresivní, leč nikoli informativní rétorikou a údajnými věcnými argumenty, které však nejsou nijak doloženy a většinou ani doložitelné, hlavně pro nedostatek konkrétních údajů faktických i citačních. V některých případech jsou dokonce dostupnými podklady snadno vyvrátitelné. Považuji proto za nezbytné u některých z nich se zastavit blíže (kurzívou jsou citáty z Hájkova textu, plně dostupného na stránkách CEP¹):

- Nemá-li být tiráda o pronásledovaných odpůrcích evoluční nauky, jejichž *"vědecká zjištění a exaktní důkazy jsou ignorovány a oni sami často pronásledováni – nejen odborně a karierně,*

¹ <http://cepin.cz/cze/clanek.php?ID=896>

ale, především v dnešní Americe, také existenčně", pouhou pomluvou (byť i pečlivě formulovanou beze jmen a tudíž nežalovatelnou), měl by autor jmenovitě uvést alespoň jediného konkrétního autora, který byl takto postižen.

- Příklad s okem je stejně starý jako Darwinova teorie sama. O nepravděpodobnosti vzniku oka přírodním výběrem se Darwin skutečně zmiňuje – ale je to řečnická figura, která uvozuje právě pasáž o tom, jak by si bylo možno vznik oka přírodním výběrem představit!² Nejen to: na Hájkem citovaný výrok *"Kdyby se ukázalo, že existuje jakýkoli složitý orgán, který by nemohl být vytvořen početnými a postupnými malými modifikacemi, moje teorie by šla úplně ke dnu"* v textu Darwinovy knihy "O vzniku druhů..." bezprostředně navazuje konstatování, že žádný takový příklad autor nemůže najít.³ Onen výrok vlastně shrnuje předchozí diskusi, mimo jiné právě o očích.
- Mnoho prostoru Hájek věnuje tzv. Haeckelovu rekapitulačnímu či biogenetickému pravidlu – tedy hypotéze, že organismy při svém individuálním vývoji procházejí stadii odpovídajícími embryím "méně pokročilých" forem, a která prý by měla být dávno vyvráceným podvrhem, *"jenž stojí odedávna na přední příčce takzvaných důkazů o vývoji druhů z jediného společného předka."* Tuto myšlenku skutečně ve 2. polovině 19. století úspěšně vahou své nepřehlédnutelné osobnosti prosazoval jenský profesor Ernst Heinrich Philipp August Haeckel, mimo jiné objevitel řady dodnes uznávaných druhů a skupin organismů (pan Hájek o něm píše jako o "německém kreslíři"; podobně by mohl třeba Johanna Wolfganga Goetha označovat jako "německého úředníka"). Myšlenka sama však je jednak mnohem starší, vysledovatelná přinejmenším k naturfilosofům 30. let 19. století (kteří rozhodně nebyli evolucionisty), jednak samotnými biology již přibližně sto let obecně považovaná za překonanou, spolu s celou koncepcí "vyšších" a "nižších" tvorů. I kdyby bylo pravda, že *"naprostá většina lidí se stále ještě mylně domnívá, že dítě během svého vývoje v matčině těle prochází jakousi "pamětí evoluce", že počínaje rýhováním vajíčka je postupně podobno rybě, pak obojživelníku, plazu a ptáku – až konečně se z něj stane člověk"*, svědčí to spíše o kvalitách našeho školství než o názoru vědy, kde se o platnosti teorií nerozhoduje většinovým hlasováním laiků. Stejně pevně, jak pan Hájek je přesvědčen, že nepochází z opice, jsem i já přesvědčena, že jsem v žádném stadiu svého individuálního vývoje neměla založeno na peří (a věřím, že pro toto přesvědčení mám lepší podklady).
- Co však z Haeckelovy koncepce, navazující na von Baerovu teorii známou již i Darwinovi, zůstalo, je geniální postřeh, že embrya jednotlivých skupin obratlovců jsou si vzájemně podobná mnohem více než odpovídající dospělci. Nic víc a nic méně neznamena slavné Haeckelovo schéma porovnání srovnatelných vývojových stadií zárodků různých živočichů (nikoli *"notoricky známé obrázky vývojových stádií lidského embrya"*, jak píše pan Hájek).⁴ To, že toto schéma je právě schématem – tedy zjednodušeným shrnutím, pomíjejícím méně podstatné faktory, jako je třeba počet založených tělních segmentů (somitů) – a nikoli detailní faktickou dokumentací, je všeobecně známo již od Haeckelovy doby. Nepodařilo se mi dohledat tradovaný Haeckelův výrok, kde autor sám tuto skutečnost připouští, protože nejsem znalcem Haeckelova díla a nikdo je zřejmě dosud nedovedl do snadno prohledávatelné

² V českém vydání z r. 2007 na straně 201.

³ Tamtéž, s. 205.

⁴ Důkladně dokumentovaný rozbor viz např. Pickett K.M., Wenzel J.W., Rissing S.W., The American Biology Teacher 67(5):275-282.

digitální podoby. Závažnější však je, že jsem v archivu prestižního vědeckého časopisu Science, který mi dostupný je, nenašla ani žádný článek z roku 1997, jehož autorem či spoluautorem by byl Michael Richardson (což je, mimochodem, jediná alespoň trochu konkrétní citace v celém textu pana Hájka). Co jsem našla, je "pouze" dopis redakci z jara roku 1998⁵, kde se tentýž Michael Richardson spolu s několika dalšími kolegy kategoricky ohrazuje tomu, aby jeho jinde publikovaná práce⁶ byla používána jako argument proti evoluci, k čemuž mohl přispět i (pravděpodobně neautorizovaný) komentář v Science předchozího roku.⁷ (Ten skutečně obsahuje větu citovanou panem Hájkem.)

- Otázku kambrické exploze a dosud záhadné příčiny "nahuštění" vzniku většiny živočišných tělních plánů je sice otevřená, avšak rozhodně ji nelze pokládat za problém, se kterým by evoluční teorie stála a padala. Nanejvýš může časem připustit významnější úlohu jiných než mutačních a selekčních mechanismů ve vzniku evolučních novinek. Tyto mechanismy přitom mohou být plně uchopitelné přírodovědnými metodami, a v rámci seriózní vědy nelze požadovat, aby jejich pochopení záviselo na zásvětním vnuknutí či zjevení dostupném jen zastáncům jedné specifické (a u nás poněkud exotické) odnože jakékoli víry.
- Za nejvážnější problém však považuji tvrzení pana Hájka, že " *po krátkém intermezzu, způsobeném sice slabým, ale aspoň vůbec nějakým odporem prezidenta George W. Bushe, probíhají v obamovských Spojených státech již opět naplno ... procesy, které naopak vyučování jiné než darwinistické evoluční teorie ve veřejných školách pod trestem zakazují.*" Pochybuji, že by se v současné době, kdy si naštěstí kdokoli přinejmenším v Americe a na internetu může publikovat, cokoli se mu zachce, někomu mohlo podařit veškeré informace o těchto údajných procesech utajit před celým světem, zřejmě s výjimkou pana Hájka. Poměrně důkladné prohledávání dostupných zdrojů však za letošní rok (nejen za dobu od nástupu Obamovy administrativy) odhalilo jen velice málo událostí, které by nějak souvisely se soudními procesy týkajícími se sporů o výuku evoluční nauky či věrouky o stvoření:
 - Dne 23. března t.r. nejvyšší soud Spojených států po čtyřletých sporech definitivně zamítl žalobu, jíž se paní Jeanne Caldwellová dožadovala zákazu propagace evoluční teorie jakožto učení smířitelného s naukou o stvoření. Dotyčná dáma přitom tvrdila, že veřejná propagace učení, které toleruje i jiné než kreacionistické vysvětlení, na webových stránkách státem podporované university uráží její náboženský cit.⁸
 - Dne 1. dubna t.r. nejvyšší soud státu Texas zamítl žalobu, v níž paní Chris Comerová, bývalá zaměstnankyně agentury pro vzdělávání tohoto státu, obvinila svého zaměstnavatele, že ji v roce 2007 propustil či donutil podat výpověď neprávem. Přiznanou (byť možná ne jedinou) příčinou jejího propuštění totiž bylo, že si dovolila využít svůj služební e-mail k rozeslání pozvánky na přednášku, která zpochybňuje kreacionistické vysvětlení původu druhů jako jediné správné, a tím porušila zákaz

⁵ Richardson M.K., Hanken J., Selwood L., Wright G.M., Richards R.J., Pieau C, Raynaud R., Science 280(5366):983, 1998.

⁶ Richardson M.K., Hanken J., Gooneratne M.L., Pieau C, Raynaud R., Selwood L., Wright G.M., Anat. Embryol. 196:91–106, 1997.

⁷ Pennisi E., Science 277(5331):1435, 1997.

⁸ <http://ncseweb.org/news/2009/03/understanding-evolution-lawsuit-over-004690>

vyjadřovat se k tématům, která jsou vnímána jako kontroverzní a k nimž její zaměstnavatel nezaujal oficiální stanovisko.⁹ Lze očekávat pokračování sporu u vyšší instance.

- Dne 20. dubna t.r. – tedy právě v den konání semináře v CEP – podala instituce jménem The Institute of Creation Research (ICR) Graduate School žalobu na Radu pro vyšší vzdělávání státu Texas, která jí předtím odebrala akreditaci pro udílení magisterských a doktorských hodností v oborech biologie a geologie se zdůvodněním, že ICR v těchto oborech nesplňuje zákonné požadavky na kvalitu pedagogického sboru, obsah studijních programů a dodržování akademických svobod. Akreditace pro udílení titulů v jiných, zejména teologických oborech přitom nebyla nijak dotčena, podobně jako právo ICR vyučovat i nadále placené kursy o historické fakticitě biblické potopy či šestidenního stvoření, pokud jejich absolventům nechce udílet státem certifikované diplomy z geologie či biologie.^{10,11}

Jinak řečeno, bez konkrétních podkladů argumentace pana Hájka nápadně připomíná známou bajku o beránkovi, který zkalil vodu vlku stojícímu proti proudu. Žádám proto pana Hájka, aby své tvrzení o údajných procesech proti odpůrcům evoluční nauky buďto doložil, nebo odvolal.

Pozoruhodnou shodou okolností možná právě v tutéž chvíli, kdy jsem – snad nikoli sama – zvažovala, zda se mám uprostřed projevu pana Hájka zvednout a opustit sál (což by bývala byla asi jediná důstojná a přiměřená reakce), sebrali naši (a nejen naši) zástupci na konferenci OSN o rasismu v Ženevě odvahu k tomu, aby vstali a odešli z jednání uprostřed projevu iránského prezidenta. Je jim to jen ke cti, a nám (kteří jsme stále ještě anachronicky přesvědčeni o hodnotě vědeckého étosu tázání se a hledání, pokory vůči výsledkům měření a pozorování, používání rozumu a kritického hodnocení svých i cizích názorů, a docela obyčejné slušnosti, která velí nedělat z žalovaných žalobce či z obětí pachatele, a neykládat kolegům či protivníkům do úst opak jejich názorů) naopak k hanbě, že jsme neudělali totéž. Pravda, světové diplomatické kruhy už tak trochu tušily, co mohou čekat od pana Ahmadínežáda, kdežto čeští přírodovědci se teprve teď dovídají, co mohou čekat od pana Hájka. Přijde-li příště třeba na semináři o nerostných zdrojích s tvrzením, že země je dutá a my žijeme na jejím vnitřním povrchu (pročež se není třeba bát, že ropa v dohledné době dojde), snad se geologové vzmůžou i na reakci náležitější než nesouhlasné mlčení a záměrné odvrácení pohledu.

Obávám se ale, že dokud se něco takového nestane, je řada na Vás jakožto moderátorovi zmíněného semináře a editorovi sborníku, který by z něj měl vzejít. I když technické detaily současných debat uvnitř evoluční biologie mohou plným právem být pod hranicí Vašeho rozlišení, rozdíl mezi seriózní teoretickou diskusí a fanatickým štvavým náboženským kázáním plným nestydatých lží by Vám uniknout neměl. Ve zcela obecné rovině, a bez ohledu na to, že se v mnohých názorech neshodují ani s panem Hájkem, ani se zakladateli CEP, totiž přece jen doufám, že představitelé této instituce, která sama sebe označuje za vzdělávací a výzkumnou, sdílejí alespoň něco z obecně uznávaných zásad vědecké publikační etiky, výstižně shrnutých například v Etickém kodexu výzkumných pracovníků AV ČR.¹² Tento kodex je sice závazný jen pro pracovníky Akademie věd, ale předpokládám, že i v

⁹ <http://ncseweb.org/news/2009/04/comer-case-dismissed-004712>

¹⁰ <http://ncseweb.org/creationism/legal/institute-creation-research-graduate-school-v-paredes-et-al>

¹¹ <http://www.texscience.org/releases/icr/ICR-lawsuit-analysis-2009April20.htm>

¹² <http://www.cas.cz/eticky-kodex-vyzkumnych-pracovniku-avcr.html>

CEPu by mělo být samozřejmě nepřijatelné publikovat články, jejichž autor zjevně nemůže s dobrým svědomím ručit za úplnost, ověřitelnost a nezkreslenou interpretaci toho, co sám tvrdí či jak druhé cituje.

Doufám proto, že na vystoupení pana Hájka z pozice editora adekvátně zareagujete, alespoň cítíte-li se příslušníkem akademické komunity, kterou (ano, včetně Vás) jeho projev a článek hrubě uráží paušálním obviňováním z podvodů, mocenského pronásledování zastánců jiných názorů, záměrného obelhávání veřejnosti, a dokonce z vědomého podílu na spiknutí s programovým cílem *"odtržením člověka od jeho přirozených kořenů získat "lidský materiál" pro sociální manipulaci"*. Nepodstatnou přitom ostatně není ani ta okolnost, že v jiné dimenzi Vašeho života je onen pán Vaším přímým podřízeným.

S pozdravem

V Praze dne 27.4.2009

Fatima Cvrčková
(Přírodovědecká fakulta UK)

P.S.

Tento dopis vyjadřuje výhradně mé osobní názory; oháním-li se svou příslušností k vysokoškolskému pracovišti, je to jednak proto, abych byla k nalezení, jednak abych doložila, že k tématu mám jakýsi profesionální vztah a k vyjadřování k němu jistou kvalifikaci.

Tento text je volně šiřitelný pod licencí Creative Commons CC-BY-ND.